

POSTANOWIENIE

Dnia 8 października 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Bohdan Bieniek

w sprawie z odwołania B. N.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Gdańsku
o wysokość emerytury - prawo do rekompensaty,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 8 października 2024 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku
z dnia 14 grudnia 2023 r., sygn. akt III AUa 279/22,

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,**
- 2. zasądza od skarżącej na rzecz organu rentowego kwotę 240
(dwieście czterdzieści) zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa
procesowego w postępowaniu kasacyjnym.**

[SOP]

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w Gdańsku, wyrokiem z dnia 14 grudnia 2023 r., zmienił wyrok Sądu Okręgowego w Gdańsku z dnia 20 grudnia 2021 r. i oddalił odwołanie B. N. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w Gdańsku z dnia 24 września 2020 r., odmawiającej ubezpieczonej prawa do rekompensaty, ponieważ na dzień 31 grudnia 2008 r. nie udowodniła wymaganego 15-letniego okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach.

W sprawie ustalono, że ubezpieczona była zatrudniona w pełnym wymiarze czasu pracy w P. S.A. od dnia 19 maja 1980 r. do dnia 17 stycznia 2020 r. W dniu 17 stycznia 2020 r. pracodawca wystawił ubezpieczonej świadectwo pracy w warunkach szczególnych, w którym wskazano, że od dnia 19 maja 1980 r. do dnia 1 stycznia 1997 r. stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywała prace, o których mowa w Wykazie A, dział XIV, poz. 5 załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach i szczególnym charakterze (Dz.U. z 1983 r. Nr 8, poz. 43; dalej rozporządzenie).

Sąd Okręgowy dopuścił w sprawie dowód z opinii biegłego z zakresu BHP, z której wynikało, że praca wykonywana przez ubezpieczoną kwalifikowała się jako praca wykonywana w warunkach szczególnych.

Sąd Apelacyjny wskazał, że przedmiotem sporu było prawo do rekompensaty, o której mowa w art. 21 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (jednolity tekst: Dz.U. z 2023 r., poz. 164). Należało zatem wykazać, że w spornym okresie odwołująca się, na stanowisku kasjera lotniczego, starszego kasjera lotniczego oraz samodzielnego kasjera lotniczego w [...]. stale i w pełnym wymiarze czasu, przy użyciu monitora ekranowego starej generacji - kineskopowych (CRT), o niskiej rozdzielczości, wykonywała pracę szczególnie obciążającą wzrok, jak również wymagającą precyzyjnego widzenia.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, wedle wykazu A, działu XIV, poz. 5 - załącznika do rozporządzenia, do prac w warunkach szczególnych zalicza się prace szczególnie obciążające narząd wzroku i wymagające precyzyjnego widzenia - w kartografii, montażu mikroelementów wymagającego posługiwania się przyrządami optycznymi oraz przy obsłudze elektronicznych monitorów ekranowych. Nie budzi wątpliwości, że takiej kwalifikacji prawnej podlega wyłącznie praca przy obsłudze elektronicznych monitorów ekranowych, jeżeli szkodliwie oddziaływała na wzrok pracownika i wymagała precyzyjnego widzenia, a zatem dany zapis rozporządzenia nie ma na uwadze samego posługiwania się komputerem w pracy, lecz pracę szczególnie obciążającą wzrok i wymagającą precyzyjnego widzenia przy obsłudze elektronicznych monitów ekranowych.

Sąd Apelacyjny uznał, że dokumentacja w aktach osobowych stanowi rzetelny, miarodajny i wiarygodny materiał dowodowy pozwalający na poczynienie istotnych ustaleń faktycznych w zakresie rzeczywistych obowiązków ubezpieczonej w spornym okresie. Z analizy dokumentacji pracowniczej ubezpieczonej wynika, że nie wykonywała ona w spornym okresie stale i w pełnym wymiarze czasu pracy polegającej na wprowadzaniu, sprawdzaniu i śledzeniu ciągu znaków, przerw, liter i cyfr, obserwacji na monitorze setek tysięcy dokumentów pod kątem zgodności wszystkich pól, co miało wymagać precyzyjnego widzenia i oddziaływało na wzrok. W konsekwencji Sąd uznał, że w spornym okresie ubezpieczona pracowała przy użyciu monitora ekranowego, a nie przy obsłudze monitora ekranowego. Nie zajmowała się bowiem programowaniem czy sprawdzaniem poprawności działania systemów informatycznych. Jej praca nie polegała na stałej obserwacji ekranu monitora, skupianiu wzroku na małych migoczących ciągach cyfr, liter i znaków, a zatem nie była pracą szczególnie obciążającą narząd wzroku i wymagającą precyzyjnego widzenia. Jednocześnie, w ocenie Sądu odwoławczego, przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego specjalisty z zakresu BHP stało się zbędne, ponieważ po analizie zakresów obowiązków Sąd uznał, że ubezpieczona nie wykonywała pracy w spornym okresie w warunkach szczególnych stale i w pełnym wymiarze czasu pracy.

Skargę kasacyjną wywiódł pełnomocnik odwołującej się, zaskarżając wyrok Sądu Apelacyjnego w całości. We wniosku o jej przyjęcie do rozpoznania wskazano na występujące w sprawie istotne zagadnienia prawne wymagające zajęcia stanowiska przez Sąd Najwyższy przez wykładnię prawa, zmierzającą do ujednolicenia zasad stosowania przepisów prawa, a mianowicie: (-) czy praca kasjera lotniczego z wykorzystaniem monitora ekranowego stanowi pracę w szczególnych warunkach? (-) czy określone w rozporządzeniu prace szczególnie obciążające narząd wzroku i wymagające precyzyjnego widzenia - w kartografii, montażu mikroelementów wymagającego posługiwania się przyrządami optycznymi oraz przy obsłudze elektronicznych monitorów ekranowych obejmują również prace przy użyciu elektronicznych monitorów ekranowych oraz czym różni się obsługa od użycia elektronicznych monitorów ekranowych? (-) czy w sytuacji, gdy strona apelująca ogranicza zarzuty apelacji do zarzucenia naruszenia art. 233 § 1 k.p.c.

bez wykazania, że Sąd uchybił zasadom logicznego rozumowania, Sąd drugiej instancji ma prawo poddać analizie cały zgromadzony w sprawie materiał dowodowy tylko z tego powodu, że strona apelująca wskazała na naruszenie art. 233 § 1 k.p.c.? (-) czy Sąd drugiej instancji, stwierdzając, że Sąd jest nienależycie umocowany, może stwierdzić, że nie doszło do nieważności postępowania? (-) czy Sąd drugiej instancji może, wbrew kategorycznej opinii biegłego, dokonać zupełnie odmiennych ustaleń faktycznych, mimo że do ustalenia takowych wymagane były wiadomości specjalne?

W odpowiedzi na skargę kasacyjną organ rentowy wniósł o wydanie postanowienia omawiającego przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania oraz o zasądzenie od odwołującej się na rzecz organu zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie zasługiwała na przyjęcie do merytorycznego rozpoznania.

Z ogólnej perspektywy skargi kasacyjnej warto podkreślić, że postępowanie sądowe jest dwuinstancyjne, co oznacza, że uruchomienie trybu przed Sądem Najwyższym nie może być traktowane jako kolejna instancja sądowa, podczas której kontestowane będą ustalenia faktyczne i ocena dowodów. Po wtóre, wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania nie może być konstruowany szablonowo, gdyż od niego zależy ewentualne powodzenie skargi kasacyjnej. Argumenty wskazane na poparcie tezy o istnieniu przesłanki z art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. nie mogą rozpoczynać i kończyć się stwierdzeniem „o konieczności ujednolicenia orzecznictwa”, bo istotne zagadnienie prawne to problem nowy, na który próżno szukać odpowiedzi w orzecznictwie Sądu Najwyższego.

Przypomnieć należy, że zawarty w art. 398³ § 3 k.p.c. zakaz oparcia skargi kasacyjnej na zarzutach dotyczących ustalenia faktów lub oceny dowodów oraz związanie Sądu Najwyższego ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia (art. 398¹³ § 2 k.p.c.) oznacza niedopuszczalność powoływania się przez skarżącego na wadliwość wyroku sądu drugiej instancji,

polegającą na ustaleniu faktów lub niewłaściwie przeprowadzonej ocenie dowodów, również we wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania. Oznacza to, że wyłączenie w art. 398³ § 3 k.p.c. z podstaw skargi kasacyjnej zarzutów dotyczących oceny dowodów pozbawia skarżącego możliwości powoływania się na zarzut naruszenia zasady swobodnej oceny dowodów przewidzianej w art. 233 § 1 k.p.c., a taki przepis powołał skarżący w podstawach kasacyjnych. Spór o ocenę poszczególnych dowodów i ustalenie stanu faktycznego nie może być przenoszony do postępowania przed Sądem Najwyższym. Niemożliwe jest więc przyjęcie skargi do rozpoznania ze względu na okoliczności, które wykraczają poza ustawowe podstawy tego środka zaskarżenia, a więc nie mogą być uwzględnione przy jego rozpoznaniu (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 21 marca 2014 r., II PK 287/13, LEX nr 2008658; z dnia 23 września 2008 r., I PK 80/08, LEX nr 784907; z dnia 26 września 2005 r., II PK 98/05, OSNP 2006 nr 15-16, poz. 243).

W rozpoznawanej sprawie Sąd Apelacyjny doszedł do wniosku, na podstawie dokonanych ustaleń faktycznych, że wnioskodawczyni we wskazanym okresie nie wykonywała pracy stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, która mogłaby zostać zakwalifikowana jako praca w szczególnych warunkach. Tym samym uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania zmierza jedynie do zakwestionowania dokonanej w sprawie oceny dowodów oraz poczynionych na tej podstawie ustaleń faktycznych. Innymi słowy, celem postępowania kasacyjnego nie jest uzupełnianie materiału dowodowego ani jego ponowna ocena (art. 398³ § 3 i art. 398¹³ § 2 k.p.c.).

Zgodnie z ustawową definicją zawartą w art. 2 pkt 5 ustawy o emeryturach pomostowych, rekompensata to odszkodowanie za utratę możliwości nabycia prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze dla osób, które nie nabędą prawa do emerytury pomostowej. Gramatyczna wykładnia ustawowej definicji rekompensaty jednoznacznie wskazuje, że świadczenie to dotyczy takich ubezpieczonych, którzy nie mogą nabyć prawa do emerytury pomostowej i którzy równocześnie utracili możliwość nabycia prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, to znaczy takich ubezpieczonych, którzy nie spełnili łącznie warunków przewidzianych w art. 32, 46

lub 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2023 r., poz. 1251; dalej jako ustawa emerytalna). Prawo do rekompensaty zgodnie z art. 21 ust. 1 ustawy o emeryturach pomostowych przysługuje ubezpieczonemu, jeżeli ma okres pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w rozumieniu przepisów ustawy emerytalnej, wynoszący co najmniej 15 lat i nie nabył prawa do emerytury na podstawie przepisów ustawy emerytalnej.

Dla oceny czy pracownik pracował w szczególnych warunkach nie ma istotnego znaczenia nazwa zajmowanego przez niego stanowiska, tylko rodzaj powierzanej mu pracy. Decydujące znaczenie w analizie charakteru pracy ubezpieczonego z punktu widzenia uprawnień emerytalnych ma zatem możliwość jej zakwalifikowania pod którąś z pozycji wymienionych w wykazach A lub B stanowiących załączniki do rozporządzenia z 1983 r. W świetle art. 32 ust. 4 ustawy emerytalnej pracami w szczególnych warunkach nie są bowiem wszelkie prace wykonywane w narażeniu na kontakt z niekorzystnymi dla zdrowia pracownika czynnikami, lecz jedynie takie, które zostały rodzajowo wymienione w tymże rozporządzeniu. Przepis § 1 ust. 1 rozporządzenia stanowi zresztą, że akt ten ma zastosowanie do pracowników wykonujących prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, wymienione w § 4-15 rozporządzenia oraz w wykazach stanowiących załącznik do niego.

Przy ustaleniu prawa do rekompensaty, podstawowym warunkiem jest wykonywanie pracy w szczególnych warunkach rozumianej jako praca wykonywana stale (codziennie) i w pełnym wymiarze czasu pracy. Szczególne wymagania do ustalenia prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu szkodliwego zatrudnienia stale i w pełnym rozmiarze czasu pracy są równe dla wszystkich w taki sposób i na takich warunkach zatrudnionych, co nie narusza konstytucyjnej ani kodeksowej zasady równego traktowania ani równych praw z tytułu wykonywania takiego zatrudnienia. Prawo do rekompensaty przysługuje zatem za okres pracy w warunkach szczególnych (tu na stanowisku kasjera lotniczego, starszego kasjera lotniczego oraz samodzielnego kasjera lotniczego), która jest faktycznie wykonywana stale i to w pełnym wymiarze czasu pracy.

W sprawie zaś ze zgromadzonego materiału dowodowego wynika, że brak jest podstaw do uznania, że ubezpieczona wykonywała w pełnym wymiarze czasu pracy - prace szczególnie obciążające narząd wzroku i wymagające precyzyjnego widzenia przy obsłudze elektronicznych monitorów ekranowych (wykaz A, dział XIV, poz. 5 załącznika do rozporządzenia).

Dalej, odnosząc się do pytań skarżącej kwalifikowanych do istotnych zagadnień prawnych, należy wskazać, że istotność zagadnienia prawnego konkretyzuje się zaś w tym, że w danej sprawie występuje zagadnienie prawne mające znaczenie dla rozwoju prawa i praktyki sądowej. Wymóg ten jest uzasadniony publicznymi celami rozpoznania przez Sąd Najwyższy skargi kasacyjnej. Ograniczenie się przez skarżącego do pytania nie jest wystarczające, jeżeli zagadnienie prawne nie zostało przedstawione bez odniesienia się do ogólnych problemów interpretacyjnych. Ponadto, rozstrzygnięcie zagadnienia prawnego lub wątpliwości interpretacyjnych nie może się sprowadzać do odpowiedzi na zarzuty skarżącego skierowane pod adresem zaskarżonego orzeczenia ani też do odpowiedzi na wątpliwości skarżącego, które można wyjaśnić za pomocą obowiązujących reguł wykładni bądź w drodze prostego zastosowania przepisów.

Dlatego należy wskazać, że wyjątkowo badanie w postępowaniu kasacyjnym nieważności postępowania przed sądem pierwszej instancji ma charakter pośredni i jest możliwe, gdy skarżący zarzuci sądowi drugiej instancji naruszenie art. 386 § 2 k.p.c., przez nieuwzględnienie nieważności postępowania przed sądem pierwszej instancji. Uchybienie sądu drugiej instancji, polegające na niewzięciu pod rozwagę - z urzędu lub w ramach zarzutu apelacyjnego - nieważności postępowania przed sądem pierwszej instancji stanowi usprawiedliwioną podstawę kasacyjną z art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. tylko wtedy, gdy mogło mieć to istotny wpływ na wynik sprawy, a wykazanie tej okoliczności obciąża skarżącego. W tej sprawie okoliczności tych nie wykazano.

Dowód z opinii biegłego nie służy uzupełnianiu twierdzeń strony o faktach czy nawet do dokonania ustaleń w zakresie faktów możliwych do stwierdzenia na podstawie innych środków dowodowych. Dowód ten może być wykorzystany do weryfikowania wymagających wiedzy specjalnej powiązań między ustalonymi

faktami albo do wyprowadzenia z tych faktów wniosków, których sformułowanie wymaga wiedzy specjalistycznej (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 1 lipca 2021 r., III PSK 100/21, LEX nr 3372699). Naturalnie zagadnienie związane z dopuszczeniem dowodu z opinii biegłego w sprawach o emeryturę wymaga rozważań, skoro tego rodzaju sprawy to domena okoliczności faktycznych. Ich odtworzenie wymaga często przeprowadzenia szeregu czynności procesowych. Chodzi o zgromadzenie materiału dowodowego w postaci dokumentów (np. z akt osobowych), zeznań świadków. W sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych tego rodzaju dowód na porządku dziennym jest wykorzystywany w sprawach o prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy. Można się też zastanowić, czy powinien stanowić również dowód w sprawie o emeryturę z tytułu pracy w szczególnych warunkach. Oczywiście postępowanie w tych sprawach toczy się na podstawie przepisów k.p.c. i stąd nie ma żadnych przeszkód formalnych do jego przeprowadzenia. Trzeba jednak zauważyć, że przedmiotem tego dowodu mają być wiadomości specjalne (art. 278 § 1 k.p.c.). Ten wymóg krzyżuje się z domeną faktów, jakie stanowią oś postępowania. Innymi słowy, stwierdzenia biegłego nie mogą zastępować (wyręczać) dyskrecjonalnej władzy sędziego. Zadaniem biegłego nie jest ocena zgromadzonego dotychczas w sprawie materiału dowodowego (dokumentów, zeznań świadków), gdyż jest to prerogatywa organu rozpoznającego spór. Obowiązkiem biegłego jest wyjaśnienie sądowi tego fragmentu materiału, który nie daje się ocenić za pomocą dyrektyw z art. 233 § 1 k.p.c. Opinia biegłego może być pomocna w sprawie o emeryturę z tytułu pracy w szczególnych warunkach, zwłaszcza gdy sporne pozostają na przykład wartości techniczne, generujące moc, określone ciśnienie (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 stycznia 2021 r., III USKP 15/12, LEX nr 3114653).

Mając powyższe argumenty na uwadze, należy przyjąć, że skarżąca nie zdołała wykazać, że zachodzi potrzeba rozpoznania jego skargi kasacyjnej przez Sąd Najwyższy, wobec czego z mocy art. 398⁹ § 2 k.p.c. orzeczono jak w sentencji postanowienia. O kosztach orzeczono w myśl art. 98 § 1 w związku z art. 398²¹ k.p.c.

Ł.n

[a.ł.]

